

Тема: Загальні положення про право інтелектуальної власності

ПЛАН

- 1.Право інтелектуальної власності в системі права.***
- 2.Правовідносин в сфері інтелектуальної власності.***
- 3.Принципи та функції права інтелектуальної власності.***
- 4.Законодавство в сфері інтелектуальної власності.***
- 5.Правова охорона та захист інтелектуальної власності***

Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / за ред. В.І. Борисової. Х. 2018.
Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. К. 2015.
Коссаk В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. К. 2017.
Орлюк О.П., Святоцький О.Д. Право інтелектуальної власності. 2017.
Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. О. І. Харитонової. К., 2015.

«Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності ...»

«Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством....»

□ **Інтелектуальна діяльність** – це творча діяльність, а творчість – це цілеспрямована розумова робота людини, результатом якої є щось *якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю*.

До інтелектуальної діяльності відносять тільки ті результати творчої діяльності, що не суперечать нормам моралі та гуманності.

Творчість властива будь-якій діяльності людини, але не будь-яка творчість завершується досягненням певного об'єктивного результату.

За кінцевими результатами діяльності творчість поділяють на мистецтво, літературна, наукова, виробнича творчість.

ТВОРЧІСТЬ ПОДІЛЯЮТЬ:

духовна творчість

(належать результати художньої діяльності)

науково-технічна творчість

(належать результати науково-технічної діяльності)

Юридична природа права ІВ:

Формальне визначення права інтелектуальної власності закріплено у ст. 418 ЦКУ, за яким:
«... право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦКУ та іншими законами.

Переважно під терміном
«інтелектуальна власність» називають
сукупність норм права, які об'єднуються
в *авторське право* та *право промислової
власності*

Право інтелектуальної власності - підгалузь
цивільного права, що охоплює сукупність норм
права, які регулюють суспільні відносини щодо
створення об'єктів права інтелектуальної
власності, набуття, здійснення та захисту права
на ці об'єкти

СИСТЕМА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (ОСНОВНІ ІНСТИТУТИ)

- 1) інститут права ІВ на об'єкти авторського права і суміжних прав;
- 2) інститут патентного права (винаходи, корисні моделі, промислові зразки);
- 3) інститут права ІВ на інші результати науково-технічної творчості (наукові відкриття, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин та комерційну таємницю);
- 4) інститут права ІВ на засоби індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту, товарів, послуг (комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення).

Елементи правовідносин у сфері інтелектуальної власності

- 1) суб'єкти;
- 2) об'єкти;
- 3) зміст

Суб'єкти права ІВ:

Ст. 421 ЦКУ - суб'єктами права ІВ є: **творець** (творці) об'єкта права ІВ (автор, виконавець, винахідник тощо) та **інші особи**, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права ІВ відповідно до ЦКУ, іншого закону або договору

Суб'єкти права інтелектуальної власності.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є автор (творець) об'єкта права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать ці права.

Суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути фізичні та юридичні особи.

суб'єктів права інтелектуальної власності
диференціюють:

Первинні

(до первинних належать автори (творці), що набули право інтелектуальної власності в результаті державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності).

Вторинні

(до вторинних належать суб'єкти, які набувають майнові і, можливо, частину немайнових прав за законом або договором і, при цьому, самі нічого не створюють)

За специфікою об'єктів права інтелектуальної власності виділяють таких суб'єктів права інтелектуальної власності:

- ✓ суб'єкти авторського права,
- ✓ суб'єкти суміжних прав,
- ✓ суб'єкти права на наукові відкриття,
- ✓ суб'єкти права на сорти рослин та породи тварин,
- ✓ суб'єкти права на промисловий зразок тощо.

За типами діяльності у сфері інтелектуальної власності виділяють таких суб'єктів права інтелектуальної власності:

- ✓ автори,
- ✓ виконавці,
- ✓ виробники фонограм,
- ✓ виробники відеограм тощо.

Авторами визнаються особи, творчою працею яких створено твір.

Розрізняють два види **співавторства**:

- 1) **нероздільне співавторство**, коли неможливо виділити частку кожного співавтора (воно властиве переважно науково-технічній діяльності);
- 2) **роздільне співавторство**, коли можливо визначити частку кожного співавтора.

*Суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути не тільки **автори**, а й інші особи, зокрема, **роботодавці**.*

Згідно з ЦК України, права інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору або на замовлення, розподіляються між автором і роботодавцем таким чином:

- ✓ **особисті немайнові права належать творцеві цього об'єкта;**
- ✓ **майнові права належать творцеві цього об'єкту й роботодавцю спільно, якщо інше не встановлено договором між ними.**

Об'єкти права інтелектуальної власності

Об'єкти авторського права і суміжних прав		Об'єкти промислової власності	Об'єкти права ІВ на інші результати НТТ	Об'єкти ІВ на засоби індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту
Авторське право	Суміжні права			
Літературні твори	Виконання творів	Винаходи	Відкриття	Торговельні марки
Художні твори	Фонограми	Корисні моделі	Комерційні таємниці	Географічне зазначення
Комп'ютерні програми	Відеограми	Промислові зразки	Сорти рослин	Комерц. назви
Бази даних	Програми організацій мовлення		Породи тварин	
			Топографії інтегральних мікросхем	
			Раціоналізаторські пропозиції	

Зміст права ІВ

Зміст права інтелектуальної власності
особисті немайнові права та (або) майнові права

Особисті немайнові права - права, що не мають економічного змісту, які належать творцеві (автору) незалежно від його майнових прав і зберігаються за ним у разі передання майнових прав ІВ, зокрема права на використання об'єкта права ІВ

Особисті немайнові та майнові права ІВ

Ст. 423 ЦКУ: до особистих немайнових прав суб'єктів права ІВ відносить **право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником)** об'єкта права ІВ, тобто **право авторства** на об'єкт права ІВ

Ст. 424 ЦКУ - перелік **майнових прав ІВ** на об'єкти права ІВ:

- 1) *право на використання;*
- 2) *право дозволу на використання;*
- 3) *право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права ІВ*

Майнове право на об'єкт права інтелектуальної власності обмежене у часі. Немайнове право у часі не обмежене, тобто воно вічне.

Умови передачі майнових прав ІВ визначаються договором (ст. 427 ЦК)

Стаття 1107 ЦК України. Види договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності

Розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності становлять самостійну групу в системі цивільно-правових договорів.

Спільною ознакою для всіх договорів, що входять до цієї групи, є те, що основним результатом, на який вони спрямовані,
Є РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

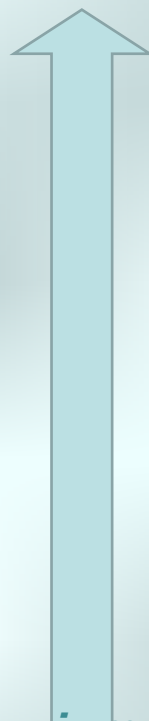
За сферою застосування такі договори можна поділити на:

- універсальні (ліцензійний договір, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності);
- спеціальні (договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір комерційної концесії).

Інститут авторського права і суміжних прав регулює дві відносно самостійні групи суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності:

1. відносини, пов'язані зі створенням і використанням здобутків науки, літератури і мистецтва і регулюються *авторським правом*.

2. відносини, пов'язані із фонограмами, виконаннями, постановками, передачами організацій мовлення, належить *сфера суміжних прав*.

1. принцип свободи творчості;

2. принцип поєднання особистих інтересів автора з інтересами суспільства;

3. принцип невідчуженості особистих немайнових прав автора;

4. принцип свободи авторського договору

порушення патентних прав регулює майнова та особиста немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

- *принцип визнання за патентовласником виключного права на використання запатентованого об'єкта;*
- *принцип дотримання балансу інтересів патентовласника й інтересів суспільства;*
- *принцип надання охорони лише тим розробкам, що в офіційному порядку визнані патентоспроможними винаходами, корисними моделями і промисловими зразками;*
- *принцип визнання й охорони прав і інтересів патентоволодільців і дійсних творців винаходів, корисних моделей і промислових зразків.*

виробників, товарів, робіт і послуг. Цей інститут поділяється на дві

тісно взаємопов'язані, але самостійні частини:

- засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу;
- засоби індивідуалізації продукції, робіт і послуг.

Комерційне (фірмове) найменування, або, іншими словами, бізнесове ім'я підприємця, нерозривно пов'язане з його діловою репутацією. Під цим ім'ям підприємець здійснює угоди, інші юридичні дії, несе юридичну відповідальність і здійснює свої права та обов'язки, рекламує і реалізує вироблену ним продукцію тощо.

Торговельна марка, якою позначаються вироблені товари і послуги, ставить за мету викликати у споживачів певне уявлення перш за все про якість продукції, є візитною карткою підприємства, яка зобов'язує його цінувати свою репутацію, піклуватися про якість продукції, що випускається.

Законодавство в сфері авторського та суміжного права

Загальне законодавство України:

- Конституція України;
- ЦК України та інші кодифіковані акти (КЗпП України; КпАП України; ГК України; КК України; МК України ЦПК України);
- Закони України: «Про АМК України» від 26.11.93 р.; «Про інноваційну діяльність» від 04.07.02 р.; ЗУ «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 р.; «Про інформацію» від 02.10.92 р.; «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.93 р.; «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26.11.15 р.; «Про науково-технічну експертизу» від 10.02.95 р.; «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.96 р.; «Про захист економічної конкуренції» від 10.01.01 р.

Підзаконні нормативно-правові акти:

Постанови КМУ: «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 21.12.01 р.; «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 04.11.97 р.; «Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 13.10.00 р.; «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18.01.03 р. та ін.

Спеціальне законодавство України:

Закони України: «Про авторське право і суміжна право» від 23.12.93 р.; «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23.03.2000 р.; «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17.01.02 р.; «Про кінематографію» від 13.01.98 р.; «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.93 р.; «Про видавничу справу» від 05.06.97 р.; «Про рекламу» від 03.07.96 р.; «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні» від 16.11.92 р.; «Про інформаційні агентства» від 28.11.95 р.; «Про народні художні промисли» від 21.06.01 р.; «Про архітектурну діяльність» від 20.05.99 р.; «Про професійних творчих працівників і творчі спілки» від 07.10.97 р.

Міжнародні нормативно-правові акти:

Конвенція про заснування ВОІВ від 14.07.67 р.; Всесвітня конвенція про авторське право від 24.07.71 р.; Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.71 р.; Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.71 р.

Законодавство в сфері промислової власності

Спеціальне законодавство:

- Закон України “Про охорону прав на винаходи та корисні моделі” від 15.12.93 р.;
- Закон України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15.12.93 р.;
- Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів та послуг” від 15.12.93 р.;
- Закон України “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем” від 05.11.97 р.;
- Закон України “Про охорону прав на зазначення походження товарів” від 16.06.99 р.;
- Закон України “Про охорону прав на сорти рослин” від 21.04.93 р.;
- Закон України “Про племінну справу у тваринництві” від 15.12.93 р.

Міжнародні акти в сфері промислової власності:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р.;
- Договір про патентне право від 01.06.00 р.
- Договір про патентну кооперацію від 19.06.70 р.;
- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію від 24.03.71 р.
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури підписаний від 28.04.77 р.
- Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 02.12.61 р.
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.81 р.
- Договір про закони щодо товарних знаків від 27.10.94 р.;
- Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15.06.57 р.;
- Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків 28.06.89 р.;
- Найробський договір про Охорону Олімпійського символу від 26.09.81 р.;
- Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 08.10.68 р.

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України

- Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716, з наступними змінами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 496
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності" №1716 від 23 грудня 2004 року
- Декрет Кабінету Міністрів України "Про державне мито"
- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання Міністерством освіти і науки і Міністерством економічного розвитку і торгівлі (у сфері інтелектуальної власності) платних адміністративних послуг»
- Інструкція про порядок обчислення та справляння державного мита
- Порядок повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до державного та місцевих бюджетів
- Про державну систему депонування штамів мікроорганізмів
- Порядок надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми
- Про порядок виплати винагороди авторам винаходів і промислових зразків, що охороняються чинними на території України свідоцтвом СРСР
- Про спеціально уповноважені органи для визначення та контролю особливих властивостей та інших характеристик товарів
- Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)
- Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію"

Відомчі нормативно-правові акти

- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 червня 2011 року "Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності
- Інформація про зміни, внесені до положень про державні реєстри, та введення нових бланків охоронних документів
- Інструкція про порядок ознайомлення будь-якої особи з матеріалами заявки на об'єкт права інтелектуальної власності

Винаходи та корисні моделі

- Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель
- Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель
- Зміни до Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель
- Положення про Державний реєстр патентів України на винаходи
- Положення про Державний реєстр патентів України на корисні моделі
- Положення про Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи
- Положення про Державний реєстр деклараційних патентів України на секретні корисні моделі
- Інструкція про порядок продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є засіб, використання якого потребує дозволу компетентного органу
- Зміни до Інструкції про порядок продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є засіб, використання якого потребує дозволу компетентного органу
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на винахід (корисну модель) та видачу ліцензії на використання винаходу (корисної моделі)
- Інструкція про офіційну публікацію заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) та клопотання про її відкликання
- Інструкція про порядок видачі патенту України на винахід, що охороняється авторським свідоцтвом СРСР
- Інструкція про видачу патентів України на секретні винаходи, які охороняються авторськими свідоцтвами СРСР на секретні винаходи

Промислові зразки

- Правила складання та подання заявки на промисловий зразок
- Зміни до Правил складання та подання заявки на промисловий зразок
- Правила розгляду заявки на промисловий зразок
- Положення про Державний реєстр патентів України на промислові зразки
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на промисловий зразок та видачу ліцензії на використання промислового зразка
- Інструкція про офіційну публікацію заяви про надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого промислового зразка та клопотання про її відкликання

Топографії інтегральних мікросхем

- Правила складання, подання та розгляду заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми
- Положення про Державний реєстр України топографій інтегральних мікросхем
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на топографію інтегральної мікросхеми та видачу ліцензії на використання топографії інтегральної мікросхеми

Знаки для товарів і послуг

- Правила погодження питань про внесення позначення, що містить офіційну назву держави “Україна”, до знака для товарів і послуг
- Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг
- Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг
- Положення про Комісію щодо погодження питань про внесення позначення, що містить офіційну назву держави "Україна", до знака для товарів і послуг
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстрів відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг та видачу ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів і послуг
- Порядок оприлюднення відомостей заявок на знаки для товарів і послуг в мережі Інтернет

Зазначення походження товарів

- Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару
- Положення про Державний реєстр України назв місць походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів
- Положення про перелік видових назв товарів

**Законодавство України про правову охорону
географічних зазначень складається із:**

ЗУ «Про правову охорону географічних зазначень» від 16 червня 1999 року

ЗУ «Про ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції»

ЗУ «Про охорону прав на торговельні марки»,

ЗУ «Про захист прав споживачів»

ЗУ «Про рекламу» ті інших законів, що регулюють підготовку до реєстрації, використання та захист географічних зазначень щодо сільськогосподарської продукції (сільськогосподарських товарів), харчових продуктів, вин, ароматизованих винних продуктів, спиртних напоїв, а також контроль щодо таких географічних зазначень, та інших нормативно-правових актів.

створення і використання об'єктів інтелектуальної власності

Принципи правової охорони

- 1. Принцип охороноспроможності (об'єкт правової охорони повинен відповідати визначеним законом вимогам). Наприклад, винахід відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.*
- 2. Визнання за правоволодільцем виключного права на об'єкт права ІВ.*
- 3. Додержання прав не тільки правовласників, але й дійсних розробників (авторів, винахідників).*
- 4. Додержання балансу інтересів правовласника і суспільства шляхом обмеження монополії на об'єкт права. Наприклад, встановленням розумного строку дії охоронного документа.*

Захист прав інтелектуальної власності — сукупність заходів, спрямованих на визнання та відновлення прав інтелектуальної власності у випадку їх порушення.

Форма захисту – це комплекс організаційних заходів, спрямованих на захист прав і законних інтересів авторів, виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій мовлення, винахідників та інших суб'єктів прав інтелектуальної власності.

- **Юрисдикційна** - діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності або прав, що оспоруються. Суть її полягає у зверненні особи, права і законні інтереси якої порушено неправомірними діями, за захистом до державних або інших компетентних органів, які уповноважені вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права і припинення правопорушення.
- **Неюрисдикційна** - дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності в Україні:

Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності" (Укрпатент) - інституційна складова державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2020 року № 1267-р "Про Національний орган інтелектуальної власності" Укрпатент виконує функції Національного органу інтелектуальної власності.

Строки дії майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності

Об'єкт інтелектуальної власності	Строки чинності
Винахід	20 років (можливе продовження дії патенту на 5 років)
Корисна модель	10 років
Промисловий зразок	5 років (можливе продовження, але не більше 25 років)
Торговельна марка	10 років (можливе продовження дії свідоцтва кожного разу на 10 років)
Об'єкт авторського права	Права виникають з дня створення твору, діють протягом всього життя автора і 70 років після його смерті
Об'єкт суміжних прав	Права діють протягом 50 років з дати першого запису виконання

Знаки захисту прав інтелектуальної власності

Авторське право — набір виключних прав, які дозволяють авторам літературних, мистецьких та наукових творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності. Одним з перших способів захисту авторського права став „Копірайт”.

Знак захисту суміжних прав.

Суміжні права — це права виконавців на результати творчої діяльності, а також права виробників фонограм та організацій мовлення щодо використання творів науки, літератури, мистецтва, які охороняються авторським правом.

«Товарний знак» або **«Торгова марка зареєстрована»** (також Товарна марка, англ. Trademark) (™) - позначення, служить для індивідуалізації товарів юридичних осіб або індивідуальних підприємців. Означає, що торгова марка зареєстрована в Патентному відомстві і охороняється законом.

